

KUN AJATTELUSTA TULI ÄÄRI-ILMIÖ – VASTAUS AKATEMIAPROFESSORI KARI ENQVISTILLE

Pauli Pylkkö

marraskuu 2013

Akatemiaprofessori Kari Enqvist on käyttänyt yli vuosikymmenen lähes kaikkia tiedotusvälineitä ja vaikutuskanavia, joita professorille Suomessa avautuu, ja suunnannut niissä laajan hyökkäyksen filosofista, humanistista ja teologista kulttuuria vastaan. Ei edes runous ja musiikki ole säästynyt hänen ivaltaan ja mitätöintiyrityksiltään. Tässä hyökkäyksessä hän on käyttänyt toistuvasti halventavia ja alatyylisiä ilmaisuja.

Nyt hän heittäytyy yllättyneeksi saamastaan reaktiosta ja omaksuu viikkelästi viattomana ja puolueettomana totuutta etsivän tiedemiehen roolin.

Kirjallinen reaktioni (»Fysiikkaviikari filosofian ihmemaassa») oli tyyliään tarkasti räätälöity vastaamaan Enqvistin rehvakkaan-puereelia tyyliä, jolla hän koristelee yleisöä kosiskelevaa tiedepopulismiaan. Jos vastustajan teoriaa verrataan koiransontaan ja vastustajan näkemyksiä luonnehditaan »löyhkääviksi», ei voida puhua muusta kuin alatyylisistä törkeyksistä. Tässä valossa Enqvistin kirjoitus »Suhteellisuusteoriaa ja ääri-ilmioitä» (*Tieteessä tapahtuu* 4/2013) on silkkaa hurskastelua, jonka tavoitteena on jälleen kerran vaientaa filosofian kiusallinen ääni – tällä kertaa Paavo Pylkön fiktiivinen ääni.

Enqvistin tyyli ei loukkaa Paavo Pylkköä henkilökohtaisesti lainkaan. Itse asiassa Enqvistin tyyliä lukee (moniselitteisesti) hymyillen, ja närkästyksen antaa aihetta pikemminkin se, ettei rehvakkaanronskia tyyliä viljelevä Enqvist salli vastustajalle aseita, jotka on itse valinnut sotaansa luontoa ja filosofista kulttuuria vastaan.

Enqvist sanoo, että Pylkön kirjoituksessa on poikkeuksellista Enqvistiin kohdistetun »pahantahtoisuuden määrä». Pahantahtoisuus jonka määrän Paavo Pylkkö tunnustaa suureksi, ja jonka laadun hän toivoo myrkylliseksi, ei kuitenkaan (paria harkittua Enqvistin sosiaalikäyttäjäniin kohdistettua luonnehdintaa lukuun ottamatta) suuntaudu Enqvistin henkilöön vaan niihin varsin laajalle levinneisiin ajatustottumuksiin, joita Enqvist hellii, ja siihen erittäin laajaan ja vaikutusvaltaiseen, suorastaan virallistetun, ideologiseen liikkeeseen, jota hän edustaa.

Enqvistin tiedefundamentalismi ja tekniikkaoptimismi ei ole lainkaan niin viatonta ja neutraalia kuin hän nyt antaa ymmärtää. Enqvist uskoo virheellisesti, että vakuuttava maailmankuva voidaan rakentaa luonnontieteen avulla luonnontieteen varaan. Näkemys on kerta kaikkiaan kestävämmän kehämäinen ja umpimielisesti itseensä sulkeutuva. Eivät myöskään »noin 200 englanninkielistä kosmologiaa ja hiukkasfysiikkaa käsittelevää tutkimusartikkelia» sellaisenaan tee niiden laatijasta kiinnostavaa opasta maailmankuvan laatimisen taidossa.

Päädyttyään (ilmeisesti noiden kahdensadan tutkimusartikkelin rohkaisemana) virheelliseen käsitykseen, jonka mukaan maailmankuva voidaan laatia luonnontieteen avulla luonnontieteen varaan, Enqvistin on helppo uskoa ja uskotella, että myös tieteenhistorian kirjoittaminen on oleellisesti luonnontieteellinen ja luonnontieteen sisäinen hanke. Tuloksena on propagandistinen ja populistisesti vetoava kuva tieteen historiasta muka kiistattomana tiedon kasvun, johdonmukaisuuden ja edistyksen sankaritarinana, missä filosofiset ongelmat on onnistuttu ratkaisemaan.

Enqvistille ei ole koskaan valjennut, että hän kirjoittaa sumeilematonta ja epäkriittistä voittajien historiaa, johon sisältyy vaikeita ongelmia ja paradokseja. Näiden ongelmien ja paradoksien käsittely jopa hyvän filosofian ohjauksessa voi olla mahdotonta. Enqvist ei tarjoa mitään selitystä sille, mistä kehnot ja vanhentuneet teorit saavat merkityksensä, jos mistään, tai millä kielellä esimerkiksi parhaillaan kehkeytyvän fysiikan hypoteesit laaditaan, jos – kuten hän antaa ymmärtää – vain tämänhetkisen ja siis oletetusti pätevän fysiikan ilmaisut kantavat merkitystä. Näin puutteellinen pseudofilosofia – muotoiltiinpa se sitten miten rehvakkaan-populistisesti tahansa – voi tuottaa vain kehoja yhteiskunnallisia ja poliittisia seurauksia. Luonnontiedepohjaisen maailmankuvan kohtalokkaat seuraukset – niin luonnollisessa kuin kulttuurisessakin ympäristössä – näyttäytyvät jokaiselle, joka uskaltaa katsoa ympärilleen.

Enqvist ei vastaa Pylkön kritiikkiin, vaan takertuu hienostellen tyylikysymyksiin. Luultavasti jäämme vaille vastausta, koska Enqvist kokeneena tutkijana arvaa vastauksen laatimisen mahdottomaksi. Näin hän tulee epäsuorasti tunnustaneeksi toimineensa sisällöllisesti köykäisen – vaikkakin kansainvälisesti ohjaillun – ideologisen ja poliittisen joukkoliikkeen paikallisena nokkamiehenä Suomessa.

Luonnontieteellinen tutkimus – sellaisena kuin sen nykyisin tunnemme ja jonka edustaja Enqvist on – ei pysty ratkaisemaan filosofisia ongelmia. Enqvist ei ole koskaan edes ryhtynyt vakavasti otettavan fysiikkapohjaisen maailmankuvan rakentamiseen. Sellainen edellyttäisi heti aluksi selvityksen, miten johtaa fysiikasta fysikalistisesti hyväksyttävällä tavalla

luonnontieteen tarvitsema matematiikka, logiikka ja teoria luonnollisesta kielestä. Mitään sellaista Enqvist ei yritä, joten hänen maailmankuvansa hajoaa tuuleen jo ennen kuin hän pääsee alkuun. Se miten fysiikan teoria liitetään havaintoihin, ajatuksiin ja luonnolliseen kieleen, ei myöskään ole kysymys, jonka fysiikka yksin osaa ratkaista. Edelleen luonnontutkimuksen ja uuden tekniikan asema yhteiskunnassa, luonnontieteen nauttima (kohtuuttoman suuri) arvovalta ja sille myönnetty (kohtuuttoman suuri?) rahoitus, ovat aiheita, joiden pohtiminen – toisin kuin Enqvist toivoo – ei kuulu yksin fyysikoille.

Kirjoitustensa alkeellisten puutteiden peittelemiseksi Enqvist yrittää milloin mitätöidä, milloin taas piilottaa näkyvistä filosofiset ongelmat ja filosofisen kritiikin, joka ei nöyryy luonnontieteen imperiaalisen eleen edessä. Joskus hän onnistuu filosofian piilottamisessa niin hyvin, ettei edes itse tiedä, missä se lopultakaan on. Se kuitenkin lymyää mukana hänen työssään – halusi hän sitä eli ei.

Filosofiasta puhdistetun tieteenhistorian kirjoittaminen on yksinkertaisesti mahdotonta. Tuskin on olemassa aihetta – uskontoa ehkä lukuun ottamatta – joka olisi yhtä väistämättömästi filosofisten, ideologisten ja poliittisten kiistojen kyllästävä. Tästä emme saa juuri mitään kuvaa lukemalla Enqvistiä. Hän ei ole ilmeisesti edes huomannut, että modernin luonnontieteen ja tekniikan historia näyttelee keskeistä osaa tämänpäiväisissä filosofisissa pohdiskeluissa, jotka kohdistuvat ihmisen luontosuhteeseen. Tätä suhdetta pitävät vaikeana, jopa kieroutuneena, monet muutkin kuin pahantahtoisuudessa rypevä Paavo Pylkkö. Enqvistin poikamaisesti naiivi ja roskilla tyyllillä luonnosteltu ihannekuva luonnontutkijasta nuorena sotilaana, joka käy taisteluun luontoa vastaan, antaa ymmärtää, ettei akatemiaprofessori oikeastaan tiedä, mitä on tekemässä.

Filosofiaa, ideologiaa ja politiikkaa ei voida sivuuttaa ihmisen luontosuhteen ongelmaa lähestyttäessä. Kyse onkin vain siitä, missä määrin kirjoittaja on soveltamastaan filosofiasta tietoinen. Jos filosofian yrittää aktiivisesti unohtaa tai marginalisoida jollakin filosofisesti ja poliittisesti niin sensitiivisellä alueella kuin tieteen ja tekniikan historian kuvaamisessa, tunkee filosofia tulehtuneena, vääristyneenä ja hallitsemattomana takaisin näkösälle jostakin odottamattomasta paikasta. Enqvist tarttuu herkutellen Hiroshiman ja Nagasakin pommitukseen, muttei suostu näkemään luonnontiede-tekniikan telaketjun jälkeä nykymaailmassa ja Suomen luonnossa.

Enqvistmäinen tieteen kaunistellun omakuvan onnistunut ja erittäin tehokas markkinoiminen ei siis ole viatonta puuhaa. Erityisen tehokkaaksi ja vaaralliseksi se äityy, kun kuvan laatimiseen ja levittämiseen osallistuu

laaja ja Suomessa lähes virallisen aseman saavuttanut kulttuurinen tukikoneista. Kun tieteen omakuvaan yhdistetään kritiikitön usko tekniikan siunauksellisuuteen ja estoton Lännen (lue nykyisin eufemistisesti: kansainvälisen yhteisön) maailmanlaajuisen edistysohjelman ihailu, on tuloksena näkemys, josta puolueettomuus on kaukana.

Jos Paavo Pylkkö jotakin vielä sihisee, eli huomauttelee luonnontiedetekniikka-edistyksen omakuvan puutteista, on hänet filosofointeinen syytä sysätä syrjään. Syrjää Enqvist kutsuu »ääreksi». Enqvistin ja hänen hengenheimolaistensa uudessa uljaassa maailmassa ajattelu demonisoidaan ääri-ilmiöksi.

Enqvistin teokset tulvivat filosofisia ja teologisia väitteitä ja tahallisia ja tahattomia ideologisia ja poliittisia kannanottoja. Silti hän edelleen heittäytyy hölmöksi: »Kirjoituksissani olen toistuvasti todennut, etten ole filosofi enkä pyri filosofoimaan.» Ei ehkä riitä toistella; pitäisi myös pidättäytyä filosofoimasta ja politikoimasta – mitä pidättäytyminen sitten tarkoittaa-kaan ja mitä siitä sitten seuraakaan – ellei jaks seistä sanojensa takana. Pitäisikö meidän nyt todella uskoa, ettei Enqvist ole huomannut, että filosofit sanovat »filosofoivansa» yhtä harvoin kuin viulistit sanovat »vinguttavansa» tai kitaristit »rämpyttävänsä» soitintaan?

Enqvist ei ole joka asiassa väärillä jäljillä. Hän kirjoittaa: »Minua kuitenkin surettaa halveksunta, jota nämä filosofit osoittavat sitä ihmisjoukkoa kohtaan, joka allekirjoittaneen ja Valtaojan kirjoja ostaa tai lainaa». Pylkkön kirjoitus oli todellakin suunnattu myös Enqvistin kannattajakuntaa vastaan. Paavo Pylkkö suostuu jopa käyttämään ilmaisua »halveksunta» omasta asenteestaan, mikäli Enqvist suostuu käyttämään samaa ilmaisua omasta asenteestaan (filosofista, teologista ja humanistista kulttuuria ja sen edustajia kohtaan).

Jätettäköön Enqvistin kannattajakunnan köyhimmät sielut rauhaan. Pylkkön kirjoituksen kärki oli suunnattu Enqvistin ja Valtaojan edustamaa maailmankuvaa ja sen taustalla vaikuttavaa laajaa ideologista ja poliittista liikettä vastaan. Tämän liikkeen tukena seisoo ilmeisesti jälleen täysin viattomana ja tietämättään Helsingin yliopisto ja Suomen akatemia, joiden tarjoamien titteleiden takaa Enqvist liikkeensä propagandaa levittää. Tämä liike saa selustatukea Helsingin Sanomilta, jonka toimitus on valinnut Enqvistin kestointellektuelliksi. Julkkisintellektuellin mielipidettä kysytään asiassa kuin asiassa – varsinkin asioissa, joilla on hyvin vähän tekemistä hänen pätevyysalueensa kanssa. Tähän liikkeeseen osallistuu Yleisradio, josta me radionkuuntelijat saamme ilmeisen säännöllisesti kuulla Enqvistin ja Valtaojan filosofisia mietelmiä. Tähän liikkeeseen kuuluu suuri kustantamo (WSOY), joka promoteeraa Enqvistiä suurena ajattelijana, vaikka

kustannusyhtiön populaaritieteestä vastaava toimittaja ei selvästikään osaa lukea populaaritieteellistä tekstiä. Tähän liikkeeseen kuuluu palkintoja ja kavat säätiöt, joiden taloudellisella tuella Enqvist populaaritieteellisiä teoksiaan kirjoittaa ja joiden arvovallalla hän filosofointiaan levittää. Olisi mielenkiintoista kuulla, keiden päätöksellä nuo palkinnot on Enqvistille myönnetty. Kuka istuu rahaa jakavan tukijoukon ytimessä? Tulee mieleen pörssi-yhtiöiden hallitukset, joissa ristiin istuvat jäsenet jakavat bonuksia ja optioita toisilleen.

Kaikki tuo on tietenkin viatonta, puhdasta ja neutraalia tiedonvälitystä. Suomi lienee maailman ainoa maa, missä intellektuellit valitsee valta-lehden ideologisesti yksisilmäinen ja ahdasmielinen kulttuuritoimitus, ja missä palkittu ja laajaa kunnioitusta nauttiva akatemiaprofessori uskoo, että filosofinen totuus löytyy tiedekirjallisuutta ostavan kuluttajan ostopäätöksistä. En tiedä riittääkö edes Paavo Pylkön legendaarinen pahan-tahtoisuus ›halveksimaan› näin suurta mentaalihygieenistä kansanliikettä, joka on selvästikin valtiollisessa suojeluksessa. Liike on kaiken lisäksi osa ›kansainvälistä› eli Amerikasta masinoitua akateemista muotiliikettä, jonka johtajien menestysteoksia on suomeksikin kosolti saatavilla. Enqvistin ja Valtaojan kulttuuripoliittinen ohjelma, siihen liittyvä julkkisrooli ja sen taustalla vaikuttava sosiaalikäyttäjä on jokseenkin suoraan Yhdysvalloista kopioitu. Kertoo jotakin suomalaisen kulttuurin tilasta, että tarvitaan ulkopuolinen kylähullu, crackpot, kertomaan, ettei amerikkalaisen liikkeen suomalaisella keisarilla ole vaatteita.

Ei, Paavo Pylkkö ei jaksa enää edes halveksia. Mutta Pauli Pylkkö *syyttää*: Kaikki tähän poliittiseen ja ideologiseen liikkeeseen osallistuvat voimat tukevat filosofiaa, joka ei ole ainoastaan kehnoa, vaan erityisen surkeaa Suomelle, suomalaiselle tieteelle, taiteelle ja filosofialle, ja lopulta vaarallista suomalaisille ja Suomen luonnolle.

Hiroshiman ja Nagasakin pommien säilyttäminen fyysikkojen moraaliselle kontolle on sievistelevää sumutusta ja koketeriaa, jonka tarkoituksena on peitellä pahinta: luonnon tärvelymistä, massiivista lajikatoa, pienten kulttuurien ja kielten tuhoutumista, elämäntyylin maailmanlaajuisesta länsimaalaistumisesta ja elämänsisällön latistumisesta ylikulutuksen ja viihteen pehmeässä tyranniassa. Enqvistiläisyys ja valtaojalaisuus on akateeminen siipi tässä maailmanlaajuisessa teknistymisen, muodollistumisen ja henkisen näivettymisen mahtiliikkeessä. Tähän näivettymisen ja hitaan tuhon edistysohjelmaan on Enqvist teostensa filosofialla sitoutunut – taju-sipa hän sen eli ei.

Enqvistin on turha olla huolissaan tai surullinen. Mahtiliike tulee voitamaan. Se tulee demonisoimaan ajattelun ääri-ilmiöksi ja työntämään sen

marginaaliin. Ei sittenkään, ei tule kaunistella tilannetta: Enqvist ja hänen mahtiliikkeensä on jo voittanut, ja suuri demokraattinen enemmistö taputtaa jo nyt. Virallisessa Suomessa ajattelun alkeet kaikesta päätellen leimataan lopulta terrorismiksi.